

moj vek (II)

aleksandar vat

Aleksander Vat, rođeni futurist, kako ga je 20-ih godina nazvao Majakovski, sa kojim se družio i koji je na putu za Pariz ili vraćajući se iz Pariza u Moskvu uvek odsedao kod Vatovih. Pripadao je grupi avangardnih pesnika. Jednoj od prvih avangardnih u međuratnoj Poljskoj. Njegove zbirke pesama Ja s jedne i ja s druge strane svoje mopsogozdene peći i Nezaposleni Lucifer smatraju se vrhuncem futurističke poezije, jednim od najvećih dostignuća avangardne poezije u Poljskoj. Kao i većina avangardnih pesnika bio je simpatizer komunizma, levičarski orientisan. Bila je to moda, ali i mnogo više. Vatov flert s komunizmom trajao je kratko, ali je ostavio traga za ceo život. Obeležio ga je Žigosao. Žigosao neizlečivom bolesću, koja se završila višegodišnjim patnjama i samoubistvom.

Miloš: Dakle, reč je o tome koliko ste to znali i kako su neka dela ruske književnosti uticala na vas. Jer, kada je u pitanju ruska književnost iz 20-ih godina, mnoga dela sadržavala su užas onog što se dogadalo, a neka i fascinaciju. Onima užasavačim, ogromnim procesima. Da li je bilo zagrcavanja? Slažeš li se sa mnom? Bila je to relativno slobodna književnost, čini mi se da nije postojala velika razlika između pisaca, koji su se smatrali bliskim komunizmu i pisaca, koji su bili udaljeni od njega, kao na primer Zamjanin. I kod jednih i kod drugih postojala je fascinacija nečim ogromnim. Slažeš li se?

Vat: — Bili smo veoma a la page, znali smo sve. Družili smo se s nekim ljudima iz ambasade, posebno dopisnikom »Pravde«, Juzefom Kovalskim, o kome će reći koju reč više i u vezi s »Književnim mesečnikom«, dobijali smo gotovo sve. Između dva rata kod mene je vršeno nekoliko pretresa, dobijao sam sve što je vredelo pročitati, još pre »Mesečnika«, još 1927. Ispricaču ti zanimljivu anegdotu. Komunisti su bacili oko na mene — da bi se ušlo u komunističku orbitu nije dovoljno hteti nego da i oni hoće. Tada to nije bilo baš jednostavno. U tvoje vreme bila je velika potraga za duhovima, ljudi su prosti hvatani. Onda, medutim, nije. Na primer: jedine negativne recenzije, koje su se pojavile — jer mi je štampa bila veoma naklonjena — jedine negativne recenzije o Luciferu bile su Vandurskog u »Poluzi« i Dojčera u »Našem pregledu«. Oštре recenzije. Nihilizam, dekadentizam i sl. Tu ponovo imamo paradoks, odnosno razliku između komuniste vernika i komuniste praktičara. Posle Lucifera obratio mi se dotele nepoznati Južes Kovalski, dopisnik »Pravde«. Hteo je da porazgovara sa mnom. I, nešto neverovatno, komplimenti. Počeo je da mi šalje knjige. Bio je Jevrejin iz Plocka, ali je detinjstvo proveo u Rusiji. Imao je ženu igračicu, koja je neko vreme, čini mi se, bila prijateljica Majakovskog. Kasnije je, naravno, stradao u čistki, mudar i praktički i ekonomski izuzetno obrazovan čovek. Rečao mi je da će se, kada ode u Moskvu, potruditi da Lucifer izade na ruskom, da mora izaći. To je ta razlika između komunista vernika i fanatičnog Vandurskog i već tada sovjetskog pragmatiste. Naravno, to je trula knjiga, ali to nije u trulom kapitalizmu. À la bonheur. Počeo je da me užasno šarmira. Kad su počeli da dolaze pisci, recimo Sejfuljinija — ona je prva došla, kasnije je Pilnjak — svi su dolazili kod nas, u našu kuću. Pitaš, kako je to na nas delovalo? Pogodio si u srž stvari. Istovremeno, užas i fascinacija. Tu je još jedna stvar bitna, koju valja istaći. Opet jedna od tačaka, koja bi naizgled trebalo da odbija od komunizma, koja je, medutim, intelektualce (između ostalih i mene, iako bih mogao navesti mnoštvo analognih primera, sve do dana današnjeg) neverovatno fascinirala i privlačila. Celokupna ona okrutnost. Sva ona krv, prolivena u vreme revolucije, onaj užasni Pilnjak. Ona Gola godina. Ono divljaštvo, koje je isplivalo na površinu, sve je to bilo za komunizam. Zbog toga treba platiti tako strašnu cenu... Nisam okutan, nemam u sebi trunque okrutnosti, možda sam u zatoru ubijao vaši i stenice, možda sam kao petogodišnje, šestogodišnje dete ubijao muhe, kasnije mi se to ogadilo.

Miloš: U jednoj pesmi pišeš da si i kornjače.

Vat: U pesmi da, inače ne. Video sam ubijanje, ali nisam ubijao. Nisam ubio nijednu kornjaču. Nepravedno sam optužio sebe. Ola mi je svedok. Krv me užasava. Ali, znaš, krv apstraktno, nevidljiva krv, s druge strane zida, kao što Paskal piše o toj strani reke. Krv prelivena s one strane reke — koliko stvar, zbog koje se proliva toliko krv, i to nevinje krv, mora biti čista i velika. To je ludo privlačilo. Ta velika cena revolucije privlači i liberalne i sovjeteologe. Jednoga dana probudio sam se i izašao iz komunizma — što pruža odreden uvid u intelektualnu psihologiju. Pored toga što je stvar velika, što se proliva toliko nevinje krv, što ima toliko žrtava... postoji još nešto, što se prečutkuje — ko je proliva? Nada sveta, ljudi, u koje se ima najveće, apsolutno poverenje. Da ist der Hund begraben. Intelektualac, koji je izgubio poverenje u sve i svašta, ne može živeti s tim. Zar ne? To je to polazište. U sve i svašta. To je moj Lucifer. Nišam mogao da živim s tim! Tada sam za idola izabroa Lenjinu. Uostalom, poznavaoći religiju znaju da u trenutku kada umiru velike religije da nastaju izopacene, sekete. Uvek je tako. Tada se radaju idoli — harizmatična vlast vode, još pre Staljina; on je jedini, nikome se ne veruje, bira se jedan onaj kome se veruje. To je stara priča. U najmanju ruku seže do vremena romantizma. Na primer, Kirejevski, postromantičar, slavjanofil, pisao je da je politika zločin i sramota i da je bolje da jedan čovek preuzme na sebe svu sramotu. Na taj način narod bi bio pošteden te sramote. Tu imamo teorijsku opravdanost ruske autokratije: car se posvećuje, prima na sebe sramotu za ceo narod, sramotu vodenja države. Tu opet imamo prolivenu krv, užasne zločine koji su se dogadali, medutim i posvećenu osobu, idolu, odnosno cara ili Lenjina, harizmatičnu ličnost, koja iskupljuje

Moj vek (II) / Aleksandar Vat	150
Jezička magija bečke moderne / Obrad Sa- vić	153
UMETNOST I NAUKA	
Nauka i umetnost, nauka kao umetnost, nauka jest umetnost / Milan Damnjanović	155
Fizika i jezik: u potrazi za savršenstvom / David Albahari	156
Paradigma nauke / Petar Grujić	158
Ivo Andrić i Nils Bor / Vladan Panković	161
Isto pitanje nad istim ponorima / Miroslav Todorović	165
ČARLS BERSTIN	
Poezija je tvorenina zvukovne tekture / razgovor sa Č. Berstinom	166
Eksperimenti (sakupio Č. Berstin)	168
DRUŠTVENI POKRETI	
Društveni pokreti, civilno društvo i pro- blem suvereniteta / Endru Arato i Džin Koen	169
Novi društveni pokreti: moralni krstaški ratovi, političke grupe za pritisak ili društ- veni pokreti? / Klaus Eder	172
Između upravljanja krizom i društvenih pokreta / Džin Koen	176
Društveni pokreti i demokratizacija sva- kodnevnog života / Alberto Meluci	179
Šta je to novo o novim društvenim pokreti- ma / Dejvid Plotke	182
Beleške o društvenim pokretima u istočnoj Evropi / Miroslav Radojović	185
Rastakanje političkog monopolija / Ljubiša Despotović	187
Vreme kao teskoba: robno društvo / Žarko Milatović i Alpar Lošonc	190
Uporedni prikazi različitih tradicija u pro- mišljanju mira / Dragan R. Simić	194
KODERIJUM	
Istorija jedne recepcije: kako [nisu] čitali Koderu (VII) / Sava Damjanov	196
LIKOVNI ZNAK	
Voda uvek piše u množini (II) / Oktavio Pas	198
Sedamdesete godine: fotografija umetnika / Ješa Denegri	200
Opsene i simulakrumi / Milorad Belančić	201
NOVA PROZA	
Koka / Goran Marjanović	202
Nema ulice koja bi nas rastavila / Ljubica Arsić	202
Lucija / Andrej Mihalčić	203
Provokacija / Miodrag Kajtez	203
ROMAN POLJA	
Maja i ja i Maja / Sreten Ugričić	204
Momo u plarnoj noći / Milan Orlić	206
MEDICINA I ETIKA	
Surogat majka / Miroslav Prokopijević	210
Etički aspekti procene tehničkih rizika / Dieter Birnbacher	212
Koji nagibi su klizavi? / Bernard Vilijams	214
ČITANJA	
Narcis čita / Laslo Blašković	216
Iz ličnog ugla / Barbel Šulte	217
Ure — urne vremena / Dragan Velikić	218
Istorija i fantazija / Dušica Potić	219
Pesnik savremenog psalma / Nenad Gruji- ćić	220
Okretanje svetu izričaju / Nikola Kajtez	221
NOVA POEZIJA	
Zoran Đerić, Đorđe Kuburić, Zoran Ćirić, Ža- rko Dimić, Goran Stanković, Natalija Dudaš, Slobodan Bilkić, Tatjana Cvejin, Gordana Dra- gić	222
GLASNIK DVK	
Anketa, Tragom jedne polemike, Gde vam je pi- sac, pisci, Godišnje nagrade DVK, Šta rade pre- vodioci, Novosadski izdavači, Vesti	223

MOJ VEK

sve, u koju se polažu najveće nade, koja preuzima na sebe sve grehe. Podržavam komunizam, ne stvaram ga, jer ni sam u Rusiji, međutim stvaram ga u Poljskoj. Podržavam komunizam, iako znam da vodi teškim stvarima. Ali, ja ni sam grešan, jer je greh na sebe preuzeo moj izbavitelj, Lenjin. S Rusima stvar stoji malo drugačije. Posetio nas je Pilnjak. U svom oksfordskom referatu takve Ruse sam nazvao proto-Živago. Pravac proto-Živago označuje osećaj revolucije kao velike nesreće. Na čemu se zasniva veličina te krajnje rdavo napisane knjige? Krajnje magično, neposredno dodirom pesnik Pasternak je prikazao nesreću klase, inteligencije, društva. Revoluciju kao nesreću naroda, bolješevizam kao veliku nesreću naroda. To je veličina te knjige. Možda je kao roman napisana fatalno, njegove racionalizacije su veoma glupe. Nedavno je »Mond« preneo iz nekih sovjetskih novina o tome što je pisao Pasternak, nekakav novogodišnji članak, koji do tada nije bio objavljen u »Novom miru«, naime da su Rusi preuzeli na sebe neizbežnu misiju. To su njegove motivacije. Mene, međutim, zanima što je živagizam? Po meni, to je vidjenje revolucije kao velike nesreće. U početku, tamo su postojali i takvi kao Blok — Skiti, Dvanaestorica. Već u Skitima nalazimo: Azijati, kosih i krvoljčnih očiju... S obzirom da je bio Rus njegov problem poslednjih godina bio je problem: da li je Rusija Evropa ili Azija? Šta je Rusija? To izražava i u esejima o inteligenciji i revoluciji: »Tretilate nas kao brdače Evrope, prezirete nas, zbog toga ćemo vam pokazati svoju azijatsku njušku«. Potrebni za revolucijom video je na drugoj osi. Dakle, Blok, i mnogi drugi, na primer Artjom Vesjoli. To je veoma zanimljivo, u njemu vidim tri pravca, tri struje, prvu godinu, odnosno do 1930. Ne govorim o proletkulstvima, o svim afirmativnim elementima, već o onima koji su prikazali strašnu, razularenu stihiju. Ne znam da li znaš za užasno kravu knjigu Artjoma Vesjolog, čiji sam naslov zaboravio? To je veome ekspresionistička knjiga, sa svim grozotama koje se mogu zamisliti. Isto tako ne govorim o negatorima, kakav je, na primer, bio Zamjatin. Govorim o ostalima. Postojali su takvi koji su videli užas revolucije, ali su ga prihvatali, polazeći manje više od istih pretpostavki. Od toga da je neophodna. Čistilište. Žrtva. Više krvi dokazuje da je stvar sveta.

Miloš: Da li je i Pilnjak bio takav?

Vat: — Nije! Po meni, nije. Prikazao je strašnu, divlju Rusiju. I Pilnjaka sam u oksfordskom predavanju nazvao proto-Živago. Po meni, Pilnjak je sličan Šklovskom, piscu sjajnih eseja o Lenjingradu, koji su anticipacija Rob-Grijea, tačnije prikaz sudbine Lenjingrada kroz degradaciju stvari. Gotovo da nema ljudi, samo balega. Što je više bivao Lenjingrad, sve više je bilo balege. Degradacija grada za vreme revolucije, posle revolucije, u vremenu komunizma. Izašli su u Berlinu, odnosno u izdavačkoj kući koja je imala filijale u Berlinu, Lenjingradu i Moskvi. Proto-Živago. Prikazivan je užas ili ono što Amerikanci nazivaju lip service revolucije. Iako su to sošinski različite stvari. Zbog toga kažem proto-Živago. Pilnjak je tretilao revoluciju kao stihiju, možda neizbežnu, ali varvarsku, negativnu. Postojala je i treća kategorija, tipa Erenburga, odnosno: vrdalama. Jednom bi valjalo proanalizirati Erenburga, posebno njegov roman Dan drugi, gde je izvrsno prikazana pozicija te aluzivne, vrdalamske književnosti. On je kristal dvoznačne književnosti, koja se može razlikovati tumaćiti. Za vreme dvodnevног boravka u Varšavi Pilnjak nas je posetio. Pridelili smo prijem u njegovu čast. Videlo se da je Nemac, volžanski Nemac. Kasnije sam se susreo sa njima u zatvoru, što mi je donekle objasnilo njegovu psihologiju. Ti volžanski sužnji sanjali su o Hitleru. Istaknuti komunisti sanjali su o Hitleru. Jedan od istaknutijih pričao je u čeliji sa mnom nemački, da ostali ne razumeju, u Saratovu, pričao mi je kako su na Volgi sanjali o Hitleru, komunistička vrhuška, sve vode, sekretari. Tamo su postojali kolhozi, jedini koji su funkcionali u Rusiji. Ludačka solidarnost. Sokantan, dubok luteranski konzervativizam. Upravo on je govorio Luterovim jezikom. Jer, jedina njihova veza s nemačkim (naselili su se u vreme carice Katarine) bila je Luterova Biblija. Oni su govorili tim jezikom. Pilnjak je u svemu bio pedantan. Bila je zima, ne sećam se šta još, ali su između ostalog bile pomorandže. Oni odavno nisu videli pomorandže. Olu, sećaš li se kako je nožićem čistio pomorandže? Bio je to rad časovničara. To mi se još tada učinilo sumnjivim. Revolucionar tako ne ljušti pomorandže. Njegov način govorjenja o revoluciji! Hm — rekaо je — vi niste svesni (to je bilo pre velike kolektivizacije) šta je ruski mužik, kakva je to ludačka snaga, koju je revolucija pobudila, dovela do vrenja odozdo. To može biti samo muzičko carstvo ili pakao. Dobro se toga sećam. Ne baš reči, ali sna. Pri tom je cedo reči, veoma se pazio. Iznutra lažljiv čovek. Po meni, bio je prikriveni antikomunista. Ali, reč je o nama. Znali smo da se tamo dogadaju užasne stvari, ali... Međutim, zanimljivo je sa koje se strane intelektualne reke nalaziš. Postoji Afinogenovićev komad Strah. Apsolutno prosovjetski, staljinistički komad. Mi smo ga čitali i gledali, jer je prikazivan u Varšavi, čak ako ga nije režirao Siler, kao apsolutni justification. Boj je napicao recenziju o njemu. Recenzija je bila sjajna, jedna od najboljih Bojovih recenzija. Trezveno ga je sagledao i rekao: »Ovaj komad je negacija činjenice da se radi o državi terora, iako je autor pokazao teror na svakom koraku, u svakoj situaciji, užasan teror, vlast terora. Nala-

zio se s druge strane intelektualne reke i video stvari onake kakve su. Mi smo se nalazili s druge strane. Za nas je on bio potvrda. Razuman čovek kakav je bio Boj, mogao je iz najstarije kritike komunizma otkriti sovjetsku književnost. Bili su to pozitivni komadi, državno-kreativni, Strah je apsolutno spadao u taj repertoar. Iz svih pozitivnih knjiga o komunizmu, čitanim trezveno, proizilazi jedno. Slično se dogadalo u razgovorima. Mislim da bi valjalo završiti anegdotom. Ispričaо ti jednu, istinitu. Godine 1939., Važik i ja naleteli smo u Lavovu na Kirsanova, koga sam poznavao preko Majakovskog. Kirsanov je bio u uniformi kapetana, majora — ne sećam se. I Šklovski je bio u uniformi majora. Demjan Bjedni bio je u uniformi generala. Vojni činovi dodjeljivani su prema književnim. Ekvivalent nekadašnjim civilnim činovima. Kirsanov nas, mene i Važika, pozva u kafanu, gde nam reče: »Priča se da kod nas nema slobode. Partija za to nije kriva nego mi književnici. Navešću vam primer. Pre nekoliko godina umrla mi je žena. Veoma sam je voleo. Bila je to velika ljubav. Njena smrt za mene je predstavljala veliku tragediju. O ženinoj smrti napisao sam elegiju. Procitao sam je nekolicini prijatelja, rekavši da želim da je pošaljem u neki časopis. Oni na to: ti si lud. Poludio si? Narod gradi socijalizam, a ti pišeš elegiju! Opameti se, to se može završiti vrlo rdavo po tebe. Ja nisam obratio pažnju na to. Poslao sam je u redakciju i oni su je štampali. Ubrazo su svi počeli da pišu elegiju. Bez obzira da li im je umrla žena ili nije...« Razumeš li, želeo je da nas uveri kakvu ljudu slobodu vlasti dopuštaju.

Miloš: Da, kao da čujem neke naše specijaliste za tu vrstu manevra, iz vremena Staljina.

Vat: Apsolutno. Naravno, mene i Važika su od te slobode podišli žmarići. Još bih ti nešto rekao o tom mentalitetu, mentalnom usmerenju, začaranosti. I još nešto o prolivanju krvi. U predgovoru Tercovoj knjizi naveo sam Novalisov sud o intelektualcima — slabicima, koji imponuju mišići, krv, brutalnost. On je to — i s pravom — tretilao kao slabost intelektualaca, iako je to kod njega samo marginalna opaska. Hteo sam to da ti samo ilustrujem primerom.

Skupljali smo potpis protiv zatvorskog pravilnika ministra Mihalovskog. Inicirao sam mnoge takve akcije. Skupljao sam potpis među profesorima, među piscima. U pomenuto vreme izjednačili su političke zatvorenenike s kriminalcima. Izmedu ostalih obratio sam se Slonjimskom. Slonjimski mi je rekao: »Naravno, rado ću potpisati, ali pod uslovom da će biti reči o sovjetskim zatvorima«. A to znači i protest protiv sovjetskih zatvora. Nisam bio glup, što se u najmanju ruku vidi iz mojih novela. Savršeno se sećam svog iznenadenja, sažaljenja, čak prezira prema istom Slonjimskom, koji meša onakve stvari. Kako ne shvata? Jedno je hapšenje protivnika slobode, a drugo branitelja slobode! Jedno je hapšenje onih koji su u načelu sužnji, a drugo onih koji su u načelu protiv zatvora! Uostalom, nisam bio vrđalama, niti budala. Istinski sam verovao da postoji suštinska razlika. Imaj na umu moj mentalitet u to vreme. On je uzor mentalitetu, koji se uzda u komunizam i tako lagano srožava. To razlikovanje smatram jednim od svojih najnižih intelektualnih nivoa. Razlikovanje koje i danas čine naprednici. Užasavajuće razlikovanje. U to još spada kompletna intelektualno-moralna zasplojenost.

Miloš: Tvoj odnos prema ruskoj književnosti je zanimljiv, bez obzira na tvoju ulogu u »Mesečniku«. Такode dugo si radio u izdavačkoj kući.

Vat: — Da. Najpre sam radio za »Roj«. Dvadesetih godina, kao veoma mlad student zaradivao sam pišući romane, o kojima sam ti svojevremeno pisao, petparaće. To sam nasledio od Tuvima. Zatim sam se neko vreme bavio prevodenjem i lektorišanjem. Dugo sam bio lektor »Raja«. Malo su mi plaćali. Kister je bio simpatičan čovek, ali je malo plaćao. Bio sam lektor i u Štajnsbergovoj izdavačkoj kući. Kod Gebetnera sam počeo da radim 1933., posle ukidanja »Mesečnika«. U »Mesečniku« sam bio u stalnom radnom odnosu, odnosno radio sam kao konj, radio sam sav onaj nepotpisani deo, pisao članke, pravio broj. Pomagao mi je Stavar, koji je takode primao platu. Ola je bila administrativac, vodila je celokupnu administraciju, jer je bilo oko 2000 preplatnika. Imali smo tiraž do 5000. primeraka. Najmanje 20—30 osoba je čitalo ceo broj. Časopis je imao veliki uspeh. Dakle, odredio sam sebi platu. Ja i Ola zajedno imali smo 600 zlota. To je zavisilo od količine napisanog, ali smo maksimalno primali 600 zlota. Bilo je to dobro, jer sam toliko zaradivao prevodima.

Miloš: Kada smo kod ruske književnosti u Poljskoj, hteo bih da još malo popričamo o njenom uticaju na poljsku.

Vat: — Razmišljam sam o tome. Kada se ide ka komunizmu to je prvo pitanje. Drugo je odakle se dolazi. Kako intelektualac postaje komunista? I treće: kako prestaješ da budеш komunista. To su tri etape.

Miloš: Da smo to u razgovorima imali za cilj bilo bi to veoma površno. Jer, o tome kako se postaje komunista ima mnogo literature. To je od drugorazrednog značaja. Pravi cilj naših razgovora je sećanje na to, koje može pružiti samo učesnik u tome. Nisu bitne samo činjenice nego i rekonstrukcija psihologije ljudi toga vremena.

Vat: — I sam na to mislim kada govorim o tome kako se dolazi do komunizma.

Miloš; Svakako, ali je bitno pitanje komunizma, ono pruža nekakvu osu kristalizacije, iako mi se čini da ona nije odlučujuća.

Vat; — Znaš, sva beda mog života je u tome što su iskustva s komunizmom središnji dogadaj mog života. Četrdeset godina iskustva. Počelo je 1927., 1928. godine, taj demonizum. Davoli. Hajne govori o davolima.

Miloš; Interesuje me da li bi mogao da rekonstruišeš i svoj odnos 1929. prema različitim književnim pojavama, u kojima se ispoljila tvoja vatrenost. Želja za bekstvom od nihilizma uslovljava promenu sudova o književnosti.

Vat; — Mogao bih da ga rekonstruišem. Sećam se generalija, iako se ne sećam pojedinstin. Čak se veoma dobro sećam Ukoliko je moj slučaj simptomatičan za mnoge progresiste, kako si to primetio, utoliko je moj komunizam manje produbljen. Zbog toga sam se ranije isčupao iz njega i izvesne stvari isčupao iz sebe.

Miloš; Da li je postojala razlika između tvog umetničkog, književnog ukusa i drugog?

Vat; — Postojala je. Na primer, u »Mesečniku«, u jednom od poslednjih brojeva, istina, eseji o Prustu i Džošu. Nisam voleo da pišem o velikim romanima, smatrao sam da treba pisati o malim stvarima, jer veliki romani mnogo bolje tumače sebe od onog što se o njima piše. Taj stav nije ispravan, ali sam ga uvek imao. Kada je u pitanju eseji o Džošu i Prustu, bio sam zaljubljen i u jednog i u drugog, apsolutno njima očaran. Slično je bilo s Kafkinim Zamkom, koga sam savetovao Kisteru još pre nastanka »Mesečnika«. A takođe sam ti rekao da za sve vreme svog komunizma nisam objavio nijednu pesmu, nijednu priču, iako sam pisao priče. Jer su bile krajnje nemarksističke, ili nisu polazile za rukom kada sam ih pisao marksistički.

S poljskog: Biserka Rajčić

bratac i sestrica

zoran đerić

...i sestre braču, i braća sestre,
gledajući gde drugoga drugde odvode,
ruke oko vrata jedan drugom spletose,
žalosno kričaju...

MONAH IZ RAVANICE,
XIV vek

ŽUDNJA ZA SESTROM

1. Kakvu to pjesmu nad pjesmama pjeva Solomun, ili je njemu ispjivavaju drugi: o dražesti drugovanja, ili o žđanju ljubavnika, negdje u vrtovima Engadskim?

2. Čija je to dragana, najljepša medu ženama, sa očima golubice, s kosom nalik na stado koza na gori Galadu, sa zubima kao stadiom ovaca jednakih, s vratom kao kulom Davidovom i dojkama kao dva planeta, blizanca, dok pasu medu ljljanima? Čija je to sestra, ili nevjesta, srce što otima, okom svojim i usnama, s kojih kapljе sat, i jezikom, pod kojim je med i mlijeko, a mirise tijelo njeno, ljepše od svih stvari mirisnih?

3. Ko li je njen dragi, kita smirne medu sisama, njen srndač i jelenak? Je li to njen brat, kad je sestrom naziva, ili je mlađoženja, jer zove je i nevestom?

4. Ako li je brat njen, sestra je za njega vrt zaboravljen, studenac započaćen; u taj voćnjak [sav od šipaka, kipra i narda; sav od Šafrana, idrija i cimenta] ne sme zalaziti, zabranjeno voće kušati. A sestra je svukla odeždu svoju i oprala tijelo svoje. Zar će ga kaljati?

5. Očekuje li to, u vrtu smirne i aloja, sestra brata, ili nevjesta mlađoženju? Na dodir njegove ruke, ona je sva ustreptala, uplašena košuta. Zašto li ih gone kopljanici, kao ibise sa čistog izvora, od dugog leta oždale, pre nego li se okrepe?

6. Zaista je lijepa draga moja, kao mjesecina, ili, još više, kao zorja zorjasta; djevojke joj zavideše, a carice i inoče pohvališe. Bezazlena je, golubica moja, a ne strašna kao vojska sa zastavama.

7. Gle trbuha, stoga pšeničnoga, ogradenog ljljanima — da mi je napasti sel Gle tog pupka, čašice okrugle, koja nikad ne prazni se — želim da se napojim! U vinograd kad bi sa mnom poranila. Tu gdje grožde zameću se, tu gdje šipci cvatu, želja mi je za tobom, sestru moja i nevjesta, neutaziva.

8. Pa, makar ti i brat bio, i sisali sise od iste matere, poljubiću te, ne budi prijekorna. Zaklinjem ti se, sestro moja, nevjesto, da će biti ljubav tvoja, pečat na srcu. Ni dvor od srebra, ni tuda njedra, skriti taj plamen, taj nemir, ne mogu; zar će tek smrt a ne voda ugasiti. Sta mi je ciniti, za žudnjom svojom, za sestrom? Hoću li je presušiti, a sestru dati za drugog, za nerodenog, Solomune, nisam više u vrtu tvom, ne tice te se.

ŽUDNJA ZA BRATOM

Moj mužu ili, radije, moj brate, jad i plać, a ne molitve, ostavljaš nama bijednicama. Šalješ mi psaltir, koji sam tražila, i kažeš da sam ti sestra, draga nekoj u svijetu a danas, u Isusu Hristu, tisuću puta draža; i tražiš od mene da se odrekнем puti, da otklonim od sebe sve razbludne slike, da proklem svoj spol, svoju propast, i da se sva predam molitvama.

O, smiluj mi se, molim ti se na koljenima! Znaš da sam sva tvoja. Otjeraj od sebe te rijeći prijekore. Isčupaj, taj mač, koji zarivaš u svoje grudi, i naše duše. Jer, šta mi je ostalo od tebe, sem tih rijeći? A duša moja još uvijek sanja o svom grijehu i tijelo moje još uvijek izgara od nečistih želja.

Palim svjeću, ne tebi, i onom slatkom iskustvu, koje smo nekada

zajedno imali, već ovom svitku papira, kako bih bolje vidjela i nastavila svoje jadanje. Ne plačem zbog onog što sam počinila, ja plačem zbog onog što više ne mogu počiniti, a tijelo moje još drhti i muči se. Ni sram, ni poštovanje prema Bogu, ne bi me mogli izvaditi iz kaljuge u kojoj bih se voljela valjati.

O, samo kad se sjetim tvoje bezumne požude, tvojih pomama; a ja, luda, bila sam bojažljiva. Sad, kad sam, ne svojom voljom, mrtva za svaki užitak, imam, bespogovorno, moj pristanak. Pa makar i trpija, kao što sad trpi, zbog gresne ljubavi, ne mogu da isčupam, i neću, iz svoje duše osjećaj žaljenja za neizrecivim slastima.

Brate moj, u duhu, negda u grijehu, usliši moje molitve i ne traži od mene da oprostim ocu, koji nas je tako okrutno kaznio: tebi je oduzeo muškost a meni sve slasti što iz nje proizilaze. Bila sam sudionicom tvoga grijeha (ako je to bio grijeh), ali ne mogu biti sudionicom tvoga oproštenja. Taj postupak je bio krvnički, a ne očinski, i ja nemam za njega milosti. Ni Bog je nema.

Varaš se kad misliš da sam veća od nebesa, i da je strpljenje otkupnina. Možda je, mada nisam sigurna, moja čistota hvale vrijedna (ja mislim da je himbena); možda prava krepost i potječe od duha a ne od puti, ali ja ne želim ovu suzdržljivost i bolna mi je; bolna. A moja bludnost ne nalazi više lijeka u tebi. Molitve ne pomažu. Ja nisam kao ti. U samotinji ovoj, ja plašim se lajanja Scile i ne mogu da izadem na kraj s vrtlozima Haribde, s molitvama i pjesmama bespolnih. Kad oluja vjetrovi urlaju, znam da je to pjesma koja u smrt vodi.

Sad zbogom, dragi moj na prolaznom svijetu i još draži u mojoj duši, nekoć tvoja supruga tjelesna, a sada sestra tvoja u duhu družica tvoja u nevolji.

Heloiza